

MÜHASİBAT UÇOTUNUN BEYNƏLXALQ STANDARTLARI SİSTEMİNİN FƏALİYYƏTİNİN ÜMUMİ PRİNSİPLƏRİ

Maliyyə hesabatı bütün dünyada bir çox şirkətlər tərəfindən tərtib edilərək kənar istifadəçilərə təqdim edilir. Maliyyə hesabatı ilk baxışdan eyni görünərsə də onların arasında, ehtiml ki, sosial, iqtisadi və hüquqi fərqlərdən irəliləyən müxtəliflik mövcuddur. Bundan başqa, müxtəlif ölkələrdə milli standartlar müəyyən edilərkən maliyyə hesabatının müxtəlif istifadəçiləri nəzərdə tutulur.

Bu müxtəliflik ona gətirib çıxarır ki, maliyyə hesabatının əsas elementləri, məsələn, aktivlər, öhdəliklər, kapital, gəlir və xərclər, müxtəlif ölkələrdə müxtəlif cür anlaşılır.

Maliyyə hesabatının beynəlxalq standartları üzrə Komitə maliyyə hesabatı ilə bağlı olan mühasibat uçotu qaydalarının, standartlarının və proseduralarının bir-birinə uyğunlaşdırılması yolu ilə bu fərqlərin aradan qaldırılmasına çalışır.

Maliyyə hesabatının istifadəçilərinə mövcud olan və potensial investorlar, işçilər, borcverənlər, məhsatlar və sair ticarət tərəf-müqabiləri, alıcılar, dövlət orqanları və ictimaiyyət aid edilə bilər. Bu istifadəçilər müəssisələrin maliyyə hesabatından özlərinin müxtəlif informasiya tələbatlarını ödəmək üçün istifadə edirlər.

Maliyyə hesabatının məqsədi müəssisənin maliyyə vəziyyəti, təsərrüfat-maliyyə fəaliyyətinin nəticələri və müəssisənin maliyyə vəziyyətinə dəyişikliklər barədə informasiya verməkdir. Bu informasiya bir çox istifadəçilərə iqtisadi qərarlar qəbul etmək üçün lazımdır. Bu məqsədlər üçün hazırlanmış maliyyə hesabatı əksər istifadəçilərin ümumi tələbatını ödəyir. Lakin maliyyə hesabatı iqtisadi qərarlar qəbul edən istifadəçilərin bütün tələbatını tam şəkildə ödəmək iqtidarında deyildir, çünki o, əsasən keçmiş dövrlərin maliyyə nəticələrini əks etdirir və onda qeyri-maliyyə informasiyası, demək olar ki, yoxdur.

Maliyyə hesabatı, həmçinin, müəssisə rəhbərliyinin fəaliyyətinin nəticələrini və yaxud etibar edilmiş əhliyətlərə görə müəssisə rəhbərinin məsuliyyətini xarakterizə edir. Müəssisə rəhbərliyinin fəaliyyətini və ya məsuliyyətini qiymətləndirmək istəyən istifadəçilər bunu iqtisadi qərarlar qəbul etmək üçün edirlər.

Qarşıya qoyulmuş vəzifələri yerinə yetirmək üçün maliyyə hesabatı hesablama metodu əsasında tərtib edilir. Bu metoda müvafiq olaraq baş vermiş əməliyyatların və digər hadisələrin nəticələri

pul vəsaitlərinin ödənilməsi və ya daxil olması zamanı deyil, həmin əməliyyatların və ya hadisələrin başvermə faktı üzrə tanınır. Maliyyə hesabatı tərtib edilərkən belə bir fərziyyə əsas götürülür ki, müəssisə fəaliyyət göstərir və gələcəkdə də fəaliyyət göstərəcəkdir. Beləliklə, fərz edilir ki, müəssisə ləğv edilmiş və ləğv edilmək və ya öz fəaliyyətini əhəmiyyətli dərəcədə itixsar etmək fikrində deyildir. Əgər müəssisənin ləğv edilmək və ya öz fəaliyyətini əhəmiyyətli dərəcədə itixsar etmək planı varsa, onda maliyyə hesabatı başqa əsasda tərtib edilməli və təbiiq edilən əsaslar açılmalıdır.

Maliyyə hesabatını istifadəçilər üçün faydalı edən atributlar maliyyə hesabatının keyfiyyət göstəriciləridir. Bunlara aşağıdakılar aiddir:

Aydınlıq. Maliyyə hesabatının əsas keyfiyyəti onun geniş istifadəçilərə kütləsi üçün aydın başa düşülən olmasıdır. Eyni zamanda fərz edilir ki, bu informasiyanı qavramaq üçün istifadəçilər işgüzar və iqtisadi fəaliyyət, mühasibat uçotu sahəsində kifayət qədər biliyə və bu hesabatı lazımı diqqətlə öyrənmək arzusunda malikdirlər. Lakin mürəkkəb məsələlər üzrə informasiya, istifadəçilər üçün qavranılması nə qədər çətin olsa da, iqtisadi qərarlar qəbul etmək üçün vacibdirsə, Hesabata daxil edilməlidir.

Lazımlıq. Qərar qəbul edən istifadəçiyə təqdim olan informasiya ona lazım olmalıdır. İnformasiya o zaman lazımlı olur ki, həmin informasiya keçmiş, indiki və gələcəkdə baş verə biləcək hadisələri düzgün qiymətləndirməkdə istifadəçiyə kömək etsin, onların əvvəlki qiymətləndirmələrini təsdiq etsin və ya bunu düzəltsin və son nəticədə istifadəçinin qəbul edəcəyi qərara təsir göstərə bilsin.

Keçmiş dövrlərdəki maliyyə vəziyyəti və təsərrüfat-maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında informasiya bir çox hallarda gələcək maliyyə vəziyyətini və təsərrüfat-maliyyə fəaliyyətinin nəticələrini proqnozlaşdırmaq və istifadəçiləri bilavasitə maraqlandırmaq digər aspektlər üçün istifadə edilir. Belə aspektlərə dividendlərin və əmək haqqının ödənilməsi, müəssisənin buraxdığı qiymətli kağızların dəyərinin dəyişməsi və müəssisənin öz öhdəliklərini vaxtında yerinə yetirə bilmək qabiliyyəti aiddir.

Əhəmiyyətli. İnformasiyanın lazımlığına onun xarakteri və əhəmiyyəti mühüm təsir göstərir. İnformasiya o zaman əhəmiyyətli hesab edilir ki, onun olmaması və ya təhrif edilməsi istifadəçilərin maliyyə hesabatı əsasında qəbul etdikləri qərara təsir göstərə bilsin.

Etibarlılıq. Yalnız etibarlı informasiya istifadəçilər üçün faydalı ola bilər. İnformasiya o zaman etibarlı hesab edilir ki, onda əhəmiyyətli sahə və təhriflər yoxdur və istifadəçilər bu informasiyaya əsaslanı bilərlər. Başqa sözlə desək, informasiyanın etibarlılığı onun düzgünlüyünə əks etdirir.

Mahiyyətin formadan üstünlüyü. İnformasiya həyata keçirilmiş əməliyyatları və baş vermiş digər hadisələri düzgün əks etdirməlidir. Bunun üçün isə həmin əməliyyat və hadisələr hüquqi forması nöqtəyi-nazarından deyil, onların mahiyyəti və iqtisadi reallığı əsas götürülməklə əks etdirilməlidir. Başqa sözlə desək, məsələnin formal tərəfi deyil, iqtisadi mahiyyəti əsas götürülməlidir.

Təcrübədən məlumdur ki, həyata keçirilmiş əməliyyatların iqtisadi mahiyyəti heç də həmişə onların hüquqi formasına cavab vermir. Məsələn, müəssisə öz aktivini digər müəssisəyə elə satır ki, sonadlıq əsasən bu mülkiyyət hüququnun hüquqi baxımdan digər müəssisəyə təqdim edilməsi kimi qiymətləndirilə bilər, amma eyni zamanda bu müəssisələr arasında bu aktivdən irəliləyən iqtisadi faydaların satıcı müəssisədə saxlanmasını təmin edən razılaşmaya mövcud ola bilər. Bu halda satış faktı həyata keçirilmiş əməliyyatın iqtisadi mahiyyətini düzgün əks etdirməyəcəkdir.

Neqtrallıq. Etibarlı olması üçün maliyyə hesabatındakı informasiya neytral olmalıdır, yəni heç bir kənar təsiri məruz qalmadan tərtib edilməlidir.

Ehtiyatlılıq. Maliyyə hesabatını tərtib edən şəxslər bir çox hadisələri və şəraiti əhatə edən

